

Různé cesty evropské integrace

Co je evropská integrace? Přejížděcí stadium na cestě ke globálnímu systému? Souručenství národních států stejného civilizačního genotypu? Odezva na americkou výzvu? Nové mocenské uspořádání na kontinentě? Ekonomická a bezpečnostní nevyhnutelnost? Důsledek rozpadu bipolárního světa? Fikce a mýtus? Ze všeho trochu?

Především je nutno hledat odpověď na otázku existence evropské identity. Existuje vůbec něco takového? Břetislav Horyna ve své knize *Idea Evropy* (Argo 2001) dokládá, že Evropa nemá geografickou identitu (její hranice nejsou a nikdy nebyly pevné), nemá ani identitu náboženskou (vždy to byla směs náboženských tradic). Evropa nemá konečně ani identitu kulturní, “neboť byla vším, pouze ne jednotnou a jednotně ztotožnitelnou kulturou”, a to přesto, že významná část hodnot, jež tvoří základ národních kultur v Evropě, má společný zdroj - judaismus a křesťanství. Existuje-li něco, co provází Evropu v historické retrospektivě, pak je to odpor proti jiným náboženstvím, hodnotovým systémům, kulturám, tradicím a způsobům života. Evropa chápala jiné velice často jako nepřátele, barbary, pohany. Konfrontace s jinakostí byla mnohdy tmelem, jenž dokázal v Evropanech probudit pocit vzájemnosti. Zdá se, jako by právě z této konfrontace - jež měla jistě mohutné politické a ekonomické pozadí - tryskaly ambice projektů “veliké a silné Evropy”. Monografie Johna Laughlanda *Znečištěný pramen* (Prostor 2001) jde ještě dál. Podle něj “stará komunistická dogmata internacionalismu a pseudoantifašismu odešla z východního Berlína a Moskvy a uhnízdila se v kancelářích a úřadech vlád v Evropě a Spojených státech” jako hráz proti erupcím “nacionalismu”. Autor na základě mnoha faktů dokládá, že nacisté, vichysté, italští a další fašisté ve třicátých letech 20. století a za války po mnoho let vypracovávali politické a hospodářské programy integrace Evropy. Měli pocit, že technický pokrok odzvonil národnímu státu a státní suverenitě. Toužili po velkých celcích, opovrhovali pluralitou. Slovník, který pro prezentaci svých cílů používali, zní našim uším až příliš současně. (Na konferenci Berlínské unie průmyslníků v roce 1942 odezněly referáty na téma: “Vývoj k evropskému hospodářskému společenství”, “Problémy evropské měny” apod.) Jakkoliv jsou Laughlandova tvrzení sporná a jeho paraboly mají často charakter krátkých spojení, není téma nebezpečné iluze o “veliké a silné Evropě” v diskusi o možných variantách budoucnosti kontinentu nadbytečné.

Dá se ovšem docela věrohodně doložit, že minimálně ta část současné Evropy, do níž se toužíme integrovat, stojí na sdílených hodnotách a společných kulturních (civilizačních) pilířích. Jestliže se však řecké ideály svobody a demokracie staly základními evropskými hodnotami, pak Evropu provází zvláštní dějinný rys: svou svobodu často zaměňovala se svobodou ignorovat svobodu jiných, s nutkáním zakládat světovládnou despotii evropské svobody. Jinakost je v dějinách evropanství interpretována jako něco méně hodnotného, patřícího na periferii. Nicméně monistický obraz Evropy se nikdy neprosadil - třebaže několik poměrně smutných experimentů kontinent přežil - a jsme svědky, jak se vedle myšlenky integrované Evropy prosazuje pluralistický koncept, koncept Evropy národních států, regionů, různých vlastí, různých kultur. Výzva pro budoucnost je výzvou ke vzdání se požadavku jednotné evropské identity - ta je nejenom fiktivní, ale i zbytečná. Soužití mnoha identit je fakt. Co však je pak oním tmelem?

Horyna poukazuje na zvláštní historickou tendenci tohoto prostoru - počínaje Říší římskou - vytvářet impérium. Otázka ovšem zní: O jaké impérium dnes Evropa usiluje? O impérium neomezeného konzumu a svobodného pohybu? Skutečně budujeme Evropu politických a hospodářských smluv, ve které se občanská společnost stává jiným jménem pro společnost peněz? Anebo nám jde o hodnoty, které stály u zrodu našeho civilizačního prostoru a které našly svůj kanonický základ ve Starém a Novém zákoně? Každopádně bychom zřejmě neměli evropskou integraci chápat jako něco nerozporného, normativního, daného, jako nějaký heroický epos.

Václav Klaus - jedna z osobností české politiky, jež na dlouhá desetiletí stigmatizovala její vývoj - vyjádřil své otazníky na konto evropské integrace ve své knize *Evropa* (CEP 2001) docela lakonicky: Má být Evropa souručenstvím národních států, které ze své vůle podstupují proces integrace, anebo velkým, silným, sjednoceným a unifikovaným, nebo dokonce federativním celkem? Je možná identifikace občanů s konti-

nentem? Z jeho textů zaznívá nesouhlas s bující unijní byrokracií a administrativou. “Nadnárodní instituce jsou příliš nebezpečně vzdáleny od voličů, kteří by je měli kontrolovat.” Naléhá, že Evropská unie má smysl jako prostor svobody založený na geografické a kulturní blízkosti. Evropa, za kterou se přimlouvá, je Evropa zbavená hranic, bariér, předsudků, výsad při ponechání existujících růzností. Vcelku střízlivě konstatuje: “Evropská unie se rozšíří tehdy, až to bude pro ni výhodné. Ani o hodinu dříve.” Toto konstatování je stejně zásadní jako mobilizující: Kdy to bude pro Evropskou unii výhodné? Jak výhodné? Kdo o tom rozhodne? My občané usilující o přidružení? Občané Evropské unie? Anebo politické a ekonomické elity vůdčích zemí Evropské unie a jejich zájmy?

V roce 2001, kdy diskuse o rozšiřování Evropské unie kulminovala, vyjevili německý kancléř, francouzský a britský premiér své vize. Gerhard Schröder by nejraději viděl Evropu jako federaci po vzoru Německa, v níž by se národní státy proměnily ve spolkové země. Lionel Jospin preferoval federaci národních států se společnou ústavou a přímo voleným prezidentem. Tony Blair by rád viděl Evropskou unii jako supervelmoc, odmítá však jakoukoliv verzi federace, jež by mohla implikovat něco jako evropský superstát. Shodou okolností všichni tři reprezentovali socialistické (sociálnědemokratické, levo-středové) vlády, které v té době v evropských zemích převládaly. Je však téměř jisté, že to budou právě oni a jejich vlády, kdo předurčí podobu Unie na příští desetiletí. A přitom se už dnes ví, že hlavní problém Evropské unie spočívá právě v legitimitě jejích orgánů, vůdců, rozhodnutí. Vždyť i velice povšechné nahlédnutí do konkrétních rozhodovacích mechanismů Evropské unie dává tušit, že skutečný podíl malých států - a jejich obyvatel - na rozhodování bude nepatrný, ne-li nulový.

Proč tedy stát o evropskou integraci? Zřejmě výhradně pro víc svobody, prosperity, bezpečnosti. Může nám toto vše nabídnout “pevnost Evropa”? Může, ale jenom podmíněně a za zdmi této pevnosti. Perspektivnější vizí je svobodný, prosperující a bezpečný prostor národů a států podobného kulturního genotypu. Vize budoucí Evropy je proto vizí kooperace; způsob státoprávního uspořádání je lhostejný. Čím příbuznější kultury a kulturnost občanů, tím těsnější kooperace. Čím těsnější kooperace, tím integrovanější bude prostor Evropy. A bude-li výsledkem této integrace “jenom” volná aliance států, které považují za užitečné vytvářet společná pravidla soužití, společný trh a společnou fiskální politiku, koordinovat svou bezpečnostní, obrannou a zahraniční politiku - a ve jménu těchto sdílených zájmů vytvářet nevyhnutelné instituce - nebude to zcela určitě málo.

Integrace na základě sdílených hodnot a praktických zájmů je ovšem integrací “zdola”, nevyžaduje vynucení, mohutnou byrokracii, nekontrolovatelné elity s mohutnými pravomocemi a tedy mocí. Klidně takovému volnému a svobodnému soužití říkejme Evropská unie, zrušme v něm hranice a omezení pro pohyb lidí, zboží, služeb a kapitálu. Klidně si zvolme i společné instituce, pokud budou sloužit jako servis pro autonomní rozvoj lidí a nikoli jako kuratela nad jejich životy.

Evropská unie se rodí. Není z čeho brát kompetence, jenom od občanů, regionů, národních států. Otázka dne zní: Je sjednocování Evropy proces, který Evropany připravuje o část jejich suverenity, anebo to je proces, který jejich suverenitu posiluje? Odpověď je nasnadě: nechte mě o tom svobodně přemýšlet a rozhodovat. Dostanou však Evropané tuto šanci? Nemyslím. A tak jenom doufám, že procesy evropské integrace jsou předpokladem vyšší prosperity a bezpečnosti - a to nejenom na kontinentě. Mimochodem, integrace Evropy může stabilitě světa posloužit především jako předobraz soužití, nikoli jako nové impérium. A nepovede-li se to Evropě, pak je válec globalizace přímou cestou do pekel.

Stručně a jasně: evropská integrace je fakt, se kterým já, občan malého národního státu (a třeba i velikého), nenadělám vůbec nic. Toužím však po integraci v zájmu hodnot a ne proto, abych uchránil svůj hmotný standard před hladovým susedem. Až bude totiž hodně hladový, najde si zbraň i na mé hradby.

Slyšel jsem nedávno výrok ženy středního věku, který zněl: “Vidím v našem vstupu do Evropské unie jeden zjevný výsledek: až přijdu do Anglie, budu moct vkráčet do této země přes dveře ‘members of the European Community’ a ne přes potupné ‘others’”. Osobně bych však viděla nejraději, kdyby všichni přicházeli přes jedny dveře.” Já taky. A zřejmě i všichni ostatní, kteří jsou zatím “others”, možná dokonce i ti, kteří jsou už

“members of the EC”. Proto je ovšem nutno uchopit ojedinělou šanci pokusit se realizovat projekt integrace zdola a bez tlaku. Základní problémy na cestě k tomuto cíli jsou zjevné: 1) Delegování politické moci v EU nesmí být v rozporu s principy demokracie; 2) Smyslem evropské integrace nesmí být vytvoření hradeb kolem prosperující části lidstva, ale účast Evropy na řešení globálních problémů; 3) Rozmazávání identit malých národů a otevírání se migrantům bude součástí těchto procesů. Otázka ovšem zní: Čím má, musí nebo může být budoucí integrovaná Evropa? Vnucuje se strohá odpověď: Především zárukou bezpečnosti států Evropy.

Zdroj:

<http://www.cdkbrno.cz/rp/clanky/39/ruzne-cesty-evropske-integrace/?PHPSESSID=880a56e5fa08084ff4ee471977fc26a1>